

FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ BİLGİ ASİMETRİSİNİ AZALTICI ROLÜNE DAİR TEORİK İNCELEME*

Doç. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR**

Derleme/Review

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Eylül 2019; 21(3); 581-602

ÖZ

581

Bilgi asimetrisi, bilginin taraflar arasındaki dağılımındaki dengesizliğine işaret eden bir kavramdır. İşletmelere dair bilgilerin de bütünüyle sosyal paydaşlar ile paylaşılması teorik olarak da pratik olarak da mümkün değildir. Ancak hiç değilse, işletmeye dair ekonomik kararlar yapılandırmak durumunda olan sosyal paydaşların, bilgi ihtiyaçlarını yeterince karşılayacak nitelikli bilgileri sağlayabilmeleri esastır. Bilgiler finansal raporlarda ve hazırlanıyor ise faaliyet raporlarında sunulur. Finansal raporlarda asgari düzeyde nelerin sunulması gerektiğini finansal raporlama çerçevesi belirler. Finansal raporlama çerçevesi, o ülkedeki geçerli mevzuat hükümlerini içerir. Bu çalışmanın amacı da finansal raporlama çerçevelerinden Standart Seti'nin, Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ne (TDMS'ye) nazaran enformasyon asimetrisini azaltıcı bir rol üstlenip üstlenmediğinin teorik olarak irdelenmesidir. Böyle bir irdeme için, her iki sistemi de uygulamak durumunda işletme örneği esas alınmıştır. Yani halka açık işletme örneğinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Asimetri, Finansal Raporlama, Tekdüzen Muhasebe Sistemi, TFRS Seti

JEL Sınıflandırması: D80, D82, M40, M48

A THEORETICAL ANALYSIS OF REDUCTIVE ROLE OF FINANCIAL REPORTING STANDARDS' ON INFORMATION ASYMMETRY

ABSTRACT

Information asymmetry is a concept that points to the imbalance of information between the parties. It is not only theoretically but also practically impossible to share the whole information about the enterprises with the social stakeholders. However, at least, it is essential that qualified information to adequately meet their information needs should be obtained for social parties whom needs to make an economic decision about the enterprise. The information presents in financial reports, and activity reports if activity reports has been

* Makale gönderim tarihi: 07.04.2019, kabul tarihi: 24.06.2019.

** Doç. Dr., TBMM Başkan Müşaviri, fsozdemir@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0641-6352.

Atf: Özdemir, F. S. (2019). Finansal raporlama standartlarının bilgi asimetrisini azaltıcı rolüne dair teorik inceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21 (3), 581-602.<http://dx.doi.org/10.31460/mbdd.550510>.

publishing. The financial reporting framework sets out what should be presented at a minimum level in the financial reports. The financial reporting framework includes provisions of applicable legislation in that country. The purpose of this study is to examine whether the Set of Standards of financial reporting play a role in decreasing the information asymmetry than Turkish Uniform Accounting System (TUAS). For such an investigation, the operating example is based on the implementation of both systems. In other words, the public enterprise example was used.

Keywords: Information, Asymmetry, Financial Reporting, Turkish Uniform Accounting System, Set of IFRS

JEL Classification: D80, D82, M40, M48

1. GİRİŞ

Birçok boyutu ve yönü bulunan bilgi, ait olduğu alan, elde edilişi, özne-nesne ilişkisi ve bilgi aktı açısından gündelik, dinsel, teknik, sanatsal, bilimsel ve felsefi bilgi olmak üzere çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bilginin ekonomik yaşamda da yadsınamaz bir yeri bulunmaktadır. Sadece mikro iktisat temelinde, üretim kolunu temsil eden ve bir ekonomik aktör olan işletmeler yönüyle dahi düşünüldüğünde, işletme özelinde üretilen bilgilerin, faaliyetin devamlılığı ya da bu faaliyetlerin işletmeyle ilgilenen tüm çıkar gruplarınca değerlendirilmesi bakımından önemli olduğu görülmektedir. Örneğin yönetim departmanı için yönetim bilgi sistemi, pazarlama departmanı için pazarlama bilgi sistemi, muhasebe departmanı için muhasebe bilgi sistemi içinde üretilen bilgiler söz konusudur. İşletmedeki tüm alt sistemler bir araya geldiğinde de bir bütün olarak işletme bilgi sistemi oluşur ve işletme yönetimi bu bilgiler ile kararlarını yapılandırır. Ancak işletme ile ilgili kararlar sadece işletme yönetiminde alınmamaktadır. İşletmelerin içinde buldukları çevrede, işletme ile ilgilenen sosyal paydaşlar (mevcut ve potansiyel yatırımcılar, kredi verenler gibi asli, müşteriler, tedarikçiler, devlet, çalışanlar, sendikalar vd. gibi tali olmak üzere) da yer almaktadır.

Her biri işletmeye dair farklı bir ekonomik karar yapılandırmak durumunda olan bu sosyal paydaşlar da yapılandıracakları kararların isabetli olmasını arzu etmektedirler. Kararların isabetliliğini doğrudan etkileyen ise bilginin “ihtiyaca uygun” ve “gerçek¹” olmasıdır. O halde bir işletmeye dair bilgiler, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamaya elverişli ve gerçeği yansıtan biçimde sunulduğunda kullanıcıların isabetli kararlar alabileceğini varsaymak mümkün olur. Fakat bu durum, adeta teorik maksimum noktası gibidir ve maksimum noktaya ulaşmayı engelleyen önemli sınırlayıcılar da söz konusudur. Bunun ekonomik sınırı iktisat özelinde açıklanabilir. İhtiyaçları sonsuz bireyler ve

¹ İdeal olan raporlanan finansal bilginin “gerçek” durumu yansımasıdır. Ancak muhasebenin doğası gereği finansal tablo bilgilerinin gerçeği yansıması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle finansal bilginin taşınması gereken temel niteliksel özellikler içinde “gerçek olmaya” değil, “gerçeğe uygun sunuma” yer verilmiştir.

bunların yapılandıracağı kararlar düşünüldüğünde, tüm kullanıcıların her birinin bilgi ihtiyacını bütünüyle karşılamak mümkün olmamaktadır. Bu sınır karşılanabilse dahi bir diğer önemli sınırlayıcı olan bilgiyi sunan ile talep eden arasındaki çıkar uyumsuzluğunu aşmak mümkün değildir. Dolayısıyla, herhangi bir ilişki temelinde karşı karşıya gelen iki taraftan birinin, diğerinden çıkar uyumsuzluğunun sonucu olarak gizlediği veya çarpıttığı bilgilerin varlığı *gerçeğin sunulmasına* sınır koymakta, bu da bilgiyi kullananların yanılma ihtimaline işaret etmektedir.

İşletme özelinde yapılan bilgi sınıflandırmasında ise Yeniçeri ve İnce (2005, 36-44) bilgiyi “kullanılma biçimine”, “kaynağına”, “rekabet üstünlüğüne” ve “niteliğine” göre dört ana kategoride ele alırken, Özdemir (2013) bilgiyi, işletme özelinde “finansal bilgi” ve “finansal olmayan bilgi” şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da daha çok finansal bir karakteristik taşıyan ama bir bütün olarak işletmelerde sorunsal olarak karşımıza çıkan bilgi asimetrisinin azaltılmasında finansal raporlama çerçevelerinin etkili olup olmadığını teorik temelde irdelemektir. Bu amaçla finansal raporlama çerçevelerinden Standart Seti’nin, TDMS’ye nazaran enformasyon asimetrisini azaltıcı bir rol üstlenip üstlenmediği, her iki sistemi de uygulamak durumunda olan halka açık bir işletme örneği üzerinden finansal tabloların neler ve nasıl olması gerektiği yönüyle değerlendirilmiştir.

2. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ BİLGİ ASİMETRİSİNİ AZALTICI ETKİSİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Muhasebe ve finansal raporlama sistemi uygulama modelleri, uygulanan modellerde sisteme yön veren kuramsal ayrıntı ve sistematiklik düzeyi bakımından birbirinden ayrılır. Muhasebe kuramını sırasıyla muhasebenin temel kavramları, GKGMİ, ulusal ve uluslararası düzeydeki standartlar biçimindeki katmanların oluşturduğu kabul edilmektedir. Muhasebe kuramını oluşturan bu katmanlardan hangisinin uygulama sistemi üzerinde etkili olduğuna bağlı olarak, uygulanan model çeşitlenmekte ve isim almaktadır. Buna göre bir ülkenin ulusal muhasebe ve finansal raporlama sistemi uygulamasına yön veren esaslar; GKGMİ düzeyinde olabileceği gibi, standartlar düzeyinde de olabilmektedir. Hatta öyle ki birden çok modelin bazı ülkelerde aynı anda uygulanabildiği dahi görülmektedir (Özdemir 2011, 75). Türkiye de bu ülkelere örnek niteliğindedir.

Türkiye’de 1 Ocak 1994 tarihinden bugüne Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) adıyla anılan ve esasları bakımından Muhasebenin Temel Kavramları ve GKGMİ’ye dayanan sistem yürürlüktedir. Bağımsız denetime tabi olup Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını uygulamayan işletmelerin münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında ise 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardının (BOBİ FRS) uygulanması zorunludur.

Kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunan ve genel amaçlı finansal tablolar yayınlayan işletmeler yönüyle zorunlu tutulan bir diğer sistem de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Sistemi (Standart Seti)'dir. Bu sistem de 2005 yılından bu yana kapsamına giren şirketler açısından zorunludur.

Standart düzeyindeki esaslar, GKGMİ'ye kıyasla çok daha ayrıntılı ve sistematik niteliktedir. Kısaca, TDMS, Türkiye'de GKGMİ düzeyinde, –yerel- bir sistem iken, Standart Seti ve BOBİ FRS, GKGMİ'nden daha ayrıntılı ve sistematik ilkeler içeren –uluslararası- temelli bir sistemdir.

Finansal raporlama standartları, uluslararası genel kabul gören ilkelerin, en iyi uygulamaların toplulaştırıldığı yeni finansal raporlama çerçevesi mahiyetindedir. Fakat ulusal finansal raporlama çerçevelerinin yerini almaktan ziyade, yanında ikinci bir raporlama çerçevesi olarak hayat bulan finansal raporlama standartları yalnızca finansal tabloların içeriğini oluşturan kalemlerin doğru ifade edilmesini değil, bununla birlikte topyekün olarak finansal tabloların bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamasını hedeflemektedir. Bunun için hem finansal tabloların neler olması gerektiği, hem de finansal tabloların nasıl olması gerektiği önem arz etmektedir.

Standart setinin bilgi asimetrisini azaltmadaki rolü finansal tabloların neler ve nasıl olması gerektiği hususu eşliğinde, TDMS ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir².

2.1. Finansal Tabloların Neler Olması Gerektiği Özelinde Uluslararası Standartların Bilgi Asimetrisini Azaltıcı Rolü

TDMS ve Standart Setine göre düzenlenmesi gereken finansal tabloların neler olması gerektiği Tablo-1'de verilmiştir. Sistemlerin tablolar özelinde mukayesesinden daha çok, her bir sistemde sunulması gereken finansal tablolara yönelik sınıflandırmanın dayandığı felsefe özelinde mukayese daha anlamlıdır.

TDMS'de finansal tablolar, işletmelerin ölçekleri ve finansal tabloların birbiri ile olan ilişkisi yönünden temel ve ek finansal tablolar adıyla iki gruba ayrılmaktadır. Ek finansal tabloların temel finansal tablolar ile ilişkisi, bu tabloların temel finansal tabloların belirli bir kalemindeki ayrıntıyı ortaya koymasındır. Örneğin “Satışların Maliyeti Tablosu” bir ek finansal tablo iken, aslında gelir tablosunun da önemli bir kalemidir. Temel finansal tablolar, her ölçekteki işletme tarafından sunulmak zorundadır. Buna karşın ek finansal tablolar yalnızca belirli kriterler (net satış hasılatı, aktif toplamı gibi) bakımından belirlenmiş hadleri aşan işletmeler yönüyle zorunlu iken, aşmayan işletmeler için

² Standart Seti, ilke bazlıdır ve zorunluluk değil gereklilikleri ifade eder. Nitekim finansal tablolarda yer alması gereken kalemlerle ilgili hususlar standartlar ile çerçelenmiştir. Bu çerçeve, anılan hususların finansal tablolarda rakam ve bilgi olarak açıklanmasını gerektirir. Gereklilik, zorunluluk anlamına gelmemektedir. Zira kural bazlı olduğunda zorunluluktan, ilke bazlı olduğunda ise gereklilikten söz edilir. Gereklilik, zorunluluğa kıyasla esnekliğin ifadesidir. İlke bazlı standartlar da kural bazlı standartlardan bu esneklik ile ayrılırlar.

ihtiyari bırakılmıştır. Bir diğer önemli husus; TDMS’de dipnotların finansal tabloların ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilir ve sınıflandırmada dipnotlar özel olarak yer almaz. Ayrıca TDMS’de finansal tablolara ilişkin dipnotlar hem sayı hem de metin olarak önceden kalıplaştırılmış biçimdedir. Bilanço için 30, gelir tablosu için 13 dipnot öngörülmektedir ve raporlayan işletme bu finansal tabloları düzenlediğinde, kalıplaştırılmış dipnot metni üzerindeki boşlukları doldurulmak suretiyle dipnotlarını da raporlamış olmaktadır.

Finansal tablo kalemlerinin sadece yaşanan olay/işlemlerin sonucunu yansıtması, ölçümden raporlamaya diğer fonksiyonlara ilişkin açıklanması gereken diğer hususlara dair bilgileri içermemesi, başka bir ifadeyle yeterli açıklamanın yapılmaması, finansal tabloların anlaşılabilirliğini, dolayısıyla yararlılığını sınırlar. Bunu aşmak için dipnotlardan yararlanılır. Standart setinde TDMS’den farklı olarak önceden belirlenmiş ve kalıplaştırılmış biçimde dipnotlar yoktur. Ayrıca dipnot kavramının içine açıklayıcı notlar ve açıklamalar da dahildir. Yani raporlayan işletmenin finansal tablolarına ek olarak standart setinde her bir standart içinde açıklanması gerektiği ifade edilen hususlarda bilgilendirme yapılmaktadır.

Tablo 1. Finansal Tabloların TDMS ve UFRS’ye Göre Sınıflandırılması

TDMS’YE GÖRE	UFRS’YE GÖRE
<p>1. Temel Finansal Tablolar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilanço • Gelir Tablosu 	<p>1. Genel Amaçlı Finansal Tablolar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dönem sonu finansal durum tablosu (bilanço); • Döneme ait kapsamlı gelir tablosu • Döneme ait özkaynak değişim tablosu • Döneme ait nakit akış tablosu ve • Önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar
<p>2. Ek Finansal Tablolar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Satışların Maliyeti Tablosu • Fon Akış Tablosu • Nakit Akış Tablosu • Kar Dağıtım Tablosu • Özkaynaklar Değişim Tablosu 	<p>2. Özel Amaçlı Finansal Tablolar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Satışların Maliyeti Tablosu • Fon Akış Tablosu • Kar Dağıtım Tablosu • Tasfiye bilançosu • Vergi hesaplamaları • Vb.

Standart seti açısından bakıldığında ise, finansal tablolar genel amaçlı ve özel amaçlı finansal tablolar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. TDMS’ye göre ek finansal tablo kabul edilen özkaynak değişim tablosu ve nakit akış tablosu, Standart Setinde genel amaçlı finansal tablolar içine alınmıştır. Bir diğer önemli farklılık da bilançonun ve gelir tablosunun bu sette farklı bir isimle yer almasıdır. Bilanço yerine finansal durum tablosu kullanılırken, gelir tablosu yerine kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu ismi kullanılmaktadır. Bu değişimin de bilgi asimetrisi üzerinde pozitif etkisi

bulunmaktadır. Zira TDMS’de raporlayan işletmenin finansal performansı yalnızca gelir tablosu içinde sınıflandırılan gelir ve giderler ile ortaya konulmakta iken, standart setinde özkaynak içinde raporlanan ve Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak/Sınıflandırmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler/Giderler de raporlanmaktadır.

Genel amaçlı finansal tablolar, işletme ile ilgili tüm paydaşların bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik finansal tablolar olarak nitelendirilebilir. TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu standardında da genel amaçlı finansal tablolar; özel bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için isteğe göre hazırlanmış raporları talep etme durumunda olmayan kullanıcıların gereksinimlerini karşılamaya yönelik tablolar olarak nitelendirilmektedir. Bu tabloların özelliği, standart setine göre raporlama yapan her işletmenin sunmak ile mükellef olduğu, dolayısıyla kamuya aydınlatmada kullanılan zorunlu tablolar olmasıdır. Ancak raporlayan işletme, dilerse genel amaçlı finansal tabloların dipnot ve açıklayıcı notlarında standartların gerektirdiğinin daha ötesinde, gönüllü bilgi paylaşımı suretiyle bilgi asimetrisini azaltacak bir raporlama da gerçekleştirebilir.

Özel amaçlı finansal tablolar ise, bir bilgi kullanıcısının özel talebi doğrultusunda ve ilgili kullanıcının özel bilgi ihtiyacını karşılamak için hazırlanmış raporlardır. Özel amaçlı finansal tabloların düzenlemesi zorunlu değildir. İşletmeler, özel amaçlı finansal tabloları herhangi bir özel kullanıcının, özel talebine bağlı olarak hazırlanabileceği gibi bir talepten bağımsız olarak, gönüllü kamuyu aydınlatma politikası dahilinde de hazırlanabilir. Yani bu tabloların raporlanması genel amaçlı finansal tablolardan farklı olarak ihtiyardır. Zira bu raporlarda yer alan bilgiler, genel amaçlı finansal raporlarda yer alan bilgilere nazaran işletmenin daha özeline (mahremine) dair bilgiler içermektedir. Bu yüzden işletmeler, genellikle bu bilgileri paylaşma eğiliminde olmazlar. Ancak şunu belirtmek mümkündür ki, özel amaçlı finansal tablolar ile sunulan bilgilerin şeffaflığı artırıcı etkisi, dolayısıyla bilgi asimetrisini azaltıcı rolü, genel amaçlı finansal raporlara göre daha yüksektir. Şöyle ki, genel amaçlı finansal raporlarla açıklanan bilgilerin neler olması gerektiği yine Standart Seti tarafından belirlenmiş durumdadır. Ancak raporlayan işletmenin standartta yer alan kimi ilkeleri kasıtlı olarak ihlal etmesi ile genel amaçlı finansal raporlar ile bilgi asimetrisine sebep olunabilir. Buna karşın özel amaçlı finansal tabloların düzenlemesi bir zorunluluk olmadığından, bu tablolar ile raporlayan işletmenin kasıtlı olarak bir bilgi asimetrisine sebep olmasını beklemek doğru olmaz. Kaldı ki, TDMS’de olduğu gibi çeşitli kriterler bakımından belirlenen hadler aşılsa dahi işletmeler bu finansal tabloları ihtiyari olarak raporlarlar.

Standart Setinde finansal tabloların neler olması gerektiği hususunda son önemli husus da dipnotların ve açıklayıcı notların genel amaçlı finansal tablo setinin bir unsuru olarak yer almasıdır. Dipnotların ve açıklayıcı notların Setin bir unsuru olarak yer alması TDMS’de olduğu gibi, Setin ayrılmaz bir parçası olduğu şeklinde yorumlanabilir. Fakat TDMS’den farklı olarak dipnot ve

açıklayıcı notlar önceden belirlenmiş bir format ve boşluk doldurma biçiminde değil, en azından standart setinde yer alan her bir standardın gerekleri doğrultusunda ya da raporlayan işletmenin gönüllü olarak yaptığı katkıları da içeren ölçüde gerçekleşmektedir. Bu da finansal tablo kalemlerinde yer verilemeyen ayrıntıların, standart setinde daha geniş ve derinlemesine yer bulduğunu göstermektedir. Zira finansal tablolar, satırlarında, ilgili kalemlerin tutarlarını yansıtmakta, bu kalemlerle ilgili detaylara tablonun kendisinde ayrılmış bir yer bulunmamaktadır.

2.2. Finansal Tabloların Nasıl Olması Gerektiği Özelinde Uluslararası Standartların Bilgi Asimetrisini Azaltıcı Rolü

Finansal raporlama sistemlerinin kuramsal alt yapısını sırasıyla muhasebenin temel kavramları, GKGMİ ve standartlar oluşturabilir. Ancak her sistem standart düzeyinde olmayabilir. TDMS de, GKGMİ düzeyinde iken standart seti, GKGMİ'nin ötesindedir. Standart setindeki ilkeler çok daha ayrıntılı ve sistematiktir³. Bu nedenle raporlanmış finansal tabloların, GKGMİ düzeyindeki TDMS'ye göre hazırlanacak finansal tablolara kıyasla bilgi asimetrisi bağlamında daha şeffaf, dolayısıyla bilgi asimetrisini azaltmada daha etkili finansal tablolar olması beklenir. Çünkü bu tabloların nasıl olması gerektiğine dair ilkeler incelendiğinde, Standart Setinin getirdiği özel farklılıklar arasında sıralanabilecek başlıca hususlar aşağıdaki gibidir:

- i) Finansal tablo formatlarındaki farklılıklar,
- ii) Finansal tabloların taşınması gereken niteliksel koşullar,
- iii) Ölçüm esaslarındaki farklılıklar,
- iv) Dipnotlar ve açıklayıcı notlar olarak yer verilmesi gereken hususlar.

2.2.1. Finansal Tablo Formatlarındaki Farklılıklar

Genel amaçlı finansal tabloların hiçbiri TDMS'de düzenlenmesi gereken finansal tabloların formatları ile aynı formatta değildir. Bunun en önemli sebebi Standart Setinin çeşitli kalemlere yönelik sınıflandırma farklılıklarıdır. Bu hususta en dikkat çekici örnek, ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülüğü olabilir. Zira ertelenmiş vergi, hem finansal durum tablosunu (bilanço) hem de kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunu farklılaştırmış yeni bir uygulama mahiyetindedir.

³ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Çelik, O. (2003). "Muhasebe Kuramı ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgilerinin Niteliği", <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/2003/muhasebe.pdf>

Bununla birlikte, gelir mahiyetinde olduğu halde kar veya zararda değil, özkaynak içinde muhasebeleştirilen ve kapsamlı gelir unsuru olarak tanımlanan kalemler de özkaynak değişim tablosunun formatının farklı olması için yeterli bir nedendir. Son olarak Standart Setine göre hazırlanacak nakit akış tablosunda da TDMS'den farklı olarak, faaliyetler işletme, yatırım ve finansman olmak üzere üçe ayrılmakta ve nakit giriş ve çıkışları bütün olarak değil, bu faaliyetler özelinde raporlanmaktadır.

Peki, finansal tabloda kalemlerin ya da bütün olarak bakıldığında formatların farklılaşması, acaba bilgi asimetrisini azaltıcı bir etki doğurabilir mi? Bu soruya teorik olarak evet cevabı verilebilir. Zira çeşitli varlık kalemlerinin yeniden sınıflandırılmasında TDMS'den farklı olarak sunumu daha anlaşılabilir kılan sınıflandırmaların bilgi asimetrisini de azaltması beklenir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

- TDMS'de maddi duran varlıklar içinde raporlanan canlı varlıklar, ayrı bir hesap grubu içinde raporlanabilir hale gelmiştir.
- TDMS'de gelir ve giderlerin sadece gelir tablosunda raporlanması söz konusu iken Standart Setinde işletmenin gerçek performansını ortaya koymaya imkan sağlayan diğer kapsamlı gelir ve gider unsurlarının da dikkate alınması ve raporda ayrıca belirtilmesi mümkündür.
- Yine TDMS'de ayrı ayrı gösterilmemesine karşın, standart setinde ticari ve ticari olmayan alacak ve borçların ilişkili taraflarla olan kısımlarının ayrıca gösterilmesi suretiyle raporlanması mümkündür.

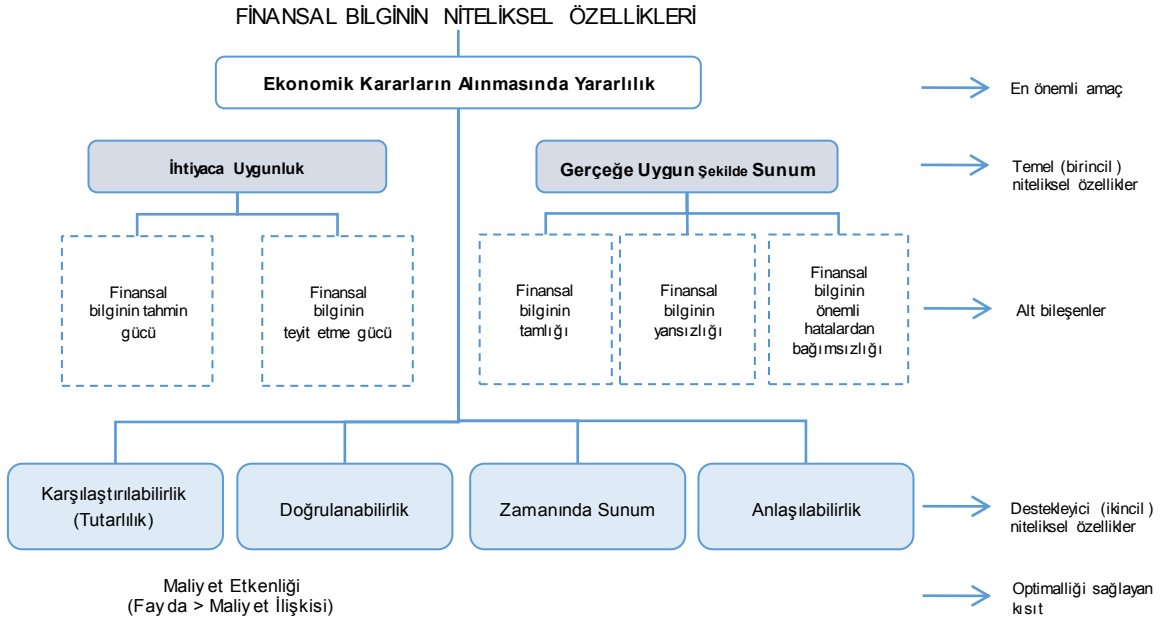
Bu gibi farklılıklar, paydaşların işletmenin fiktif karı ile gerçek karını ayırıştırmasına ve performansa dair daha gerçekçi bir değerlendirme yapmasına imkan vermektedir.

2.2.2. Finansal Tabloların Taşınması Gereken Niteliksel Koşullar

Finansal raporlama standartları, bilgi kullanıcılarına daha güçlü finansal bilgi sunmak üzere geliştirilmiştir. Bu bağlamda standart setine göre raporlanan finansal tabloların temel amacı bilgi kullanıcısının alacağı karlarda yararlı olmaktır. Zira Kavramsal Çerçeve'de, genel amaçlı finansal raporlamanın amacının; "Mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamak..." olduğuna yer verilmektedir.

Finansal raporlama, işletmelerin ekonomik faaliyetlerine ilişkin sonuçların ilgi gruplarına aktarıldığı, ilkesel bir mekanizmadır (Plumlee 2010, 3). Bu mekanizma içinde üretilen finansal raporlar ile bilgi kullanıcılarına sunulan bir bilginin alınacak ekonomik kararlar sırasında yararlı olması (ihtiyacı karşılaması), o finansal bilginin taşınması gereken niteliksel özelliklere bağlıdır (Özdemir 2011, 15). Finansal bilgi kullanıcılarının, bu bilgileri, özkaynağa dayalı finansal araçların ve

borçlanma araçlarının satın alınması, satılması veya elde tutulması kararları ile kredi ve benzerlerinin sağlanması ya da ödenmesi kararlarını yapılandırmak üzere kullandıkları düşünüldüğünde, finansal tabloların (dolayısıyla finansal bilgilerin) bir dizi niteliksel koşulları (kalite koşullarını) haiz olması gerekmektedir. Peki finansal bilginin, kullanıcı için faydalı olmasını sağlayacak olan nedir? Hangi koşulların varlığı durumunda finansal tablonun (ya da içerdiği bilginin) kaliteli olduğu ifade edilebilir? İşte finansal tabloların taşınması gereken niteliksel özellikler Kavramsal Çerçeve ile belirlenmiş ve Standart Seti içinde ilke haline getirilmiştir.

Şekil 1. Finansal Bilginin Taşınması Gereken Birincil ve İkincil Niteliksel Özellikler⁴

Kaynak: Özdemir 2011, 16.

Finansal bilginin taşınması gereken niteliksel özellikler, standart setinde özel olarak ele alınmıştır. Buna karşın TDMS’nde bu özelliklerden özel bir başlık halinde söz edilmemektedir. Bazılarından muhasebenin temel kavramlarında, bazıları ise finansal tablo düzenleme ilkelerinde, doğrudan veya dolaylı olarak bahis olunmaktadır.

Niteliksel özellikler temelinde standardın bilgi asimetrisini azaltıcı etkileri ele alındığında, bilgi asimetrisinin temel niteliksel özellik olan gerçeğe uygun gösterim ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki, raporlayan işletmenin, standart setinin gerektirdiği her bilgiyi finansal tablolara dahil etmemesi (bilginin eksik olması), bilgiyi tam verse bile verilmiş olan bilginin yer yer çarpıtılması ve/veya bilginin sunumunda hata yapılmış olması durumunda bilgi kullanıcısının

⁴ Önemlilik; kavramsal çerçevede, temel niteliksel özellikler arasında yer alan “ihtiyaca uygunluğun işletmeye özgü hali” olarak tanımlanmasına karşın, finansal bilginin dikkate alınma eşiğini belirleyen bir kısıt niteliği taşınması halde, optimalliği sağlayan kısıtlar arasında gösterilmemiştir.

işletmeye dair edineceği bilgi sınırlanmış olur. Yani bilgi asimetrisine neden olur. Öte yandan kullanıcıların kendilerine sunulan finansal tabloları bilgi içeriği yönünden değerlendirmeleri ve asimetrik bir yapıda olup olmadığını ortaya çıkarmaları pek mümkün olmaz. Kullanıcılar, genellikle kendilerine sunulan finansal tabloları veri kabul etmekte ve kullanmaktadırlar. Zira her işletmenin, raporladığı her finansal tablonun, herhangi bir denetimden geçmiş olması beklenemez. Hemen hemen her ülkede sadece kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunan ve genel amaçlı finansal tablo hazırlayan işletmeler yönünden yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, önceden belirlenmiş kriterlere (finansal raporlamaya yön veren çerçeveye) uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak bir denetim süreci söz konusudur. Bunun dışındaki durumlarda bağımsız denetim bir zorunluluk değildir.

Bağımsız denetimin bilgi asimetrisi yönünden faydası, finansal tabloların, finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediğini ortaya koyan bir mekanizma olmasıdır. Denetçinin sorumluluğu da bu konuda kullanıcılara makul bir güvence sağlamaya yeterli ve uygun denetim kanıtları elde ederek, genel kabul görmüş bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerini uygulayarak, işletmedeki defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetimde bulunmak ve değerlendirilen tabloları rapora bağlamak ve denetim ile ilgili görüşü bildirmektir. Ancak, bağımsız denetimden geçmiş finansal tabloların dahi bilgi asimetrisi içermediğini kabul etmek doğru olmaz. Finansal tablolar denetimden geçmesine rağmen bilgi asimetrisi ortadan kaldırılamamaktadır. Her ne kadar denetçinin bu hususu denetimi sırasında ortaya çıkarması beklenirse de denetimin yapısal kısıtlamalarından kaynaklanan nedenlerle denetçi, denetim riskini sıfıra indiremez ve finansal tabloların hata veya hile kaynaklı önemli bir yanlışlık içermediğine dair mutlak bir güvence elde edilemez.

Diğer temel niteliksel özellik olan ihtiyaca uygunluk da dahil olmak üzere kalan diğer tüm niteliksel özelliklerin bilgi asimetrisi üzerindeki etkisinin ise dolaylı olduğu düşünülmektedir.

İhtiyaca uygunluk bakımından, kullanıcıların bilgi asimetrisinin var olduğunu baştan kabul ettikleri durumda, finansal tablolara anlam yüklemesi beklenemez. Kullanıcılar, baştan gerçeği yansıtmadığını düşündükleri finansal tabloların, ihtiyaçlarını da bütünüyle karşılamaktan yoksun olacağını düşüneceklerdir.

Destekleyici niteliksel özellikler bakımından da asimetrik bilgi içerdiği düşünülen finansal tabloların sırasıyla; karşılaştırılabilirliğinin zayıf, doğrulanabilirliğinin sınırlı olacağını genel olarak ifade etmekte herhangi bir beis yoktur. Buna karşın zamanında sunum ve anlaşılabilirlik ile bilgi asimetrisi arasındaki ilişkiler ise biraz daha özeldir.

Zamanında sunum; tanım olarak, bilginin, kullanıcıların kararlarını yapılandırmak istediklerinde mevcut olması anlamına gelir. Bu esnada bulunması gerektiği halde, olmayan bilginin kullanıcıların yapılandıracakları kararları etkileyeceği açıktır. Fakat burada asimetrinin neden olduğu bu etki dolaylıdır. Asıl direkt etkiye sebep olan öncelikle finansal tablolarda yer verilmesi gereken bilginin tam olmaması ve/veya bilginin kullanıcı düzeyinde arz ettiği önemdir. Bunlar da yine temel niteliksel özellikler olan gerçeğe uygun gösterim ve bilginin ihtiyaca uygunluğunun bileşenleridir. Nitekim Özdemir (2011), finansal bilginin, kullanıcıların verecekleri ekonomik kararlarda yararlı olabilmesi için zamanında sunulması gerektiğini ifade ederken, finansal bilgi kullanıcılarının ekonomik karar alma ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanabilmesi ise; finansal bilginin ihtiyaca uygunluğu ve gerçeğe uygun şekilde sunumu arasındaki dengenin sağlanmasına bağlamaktadır. Frankel ve Li (2004)'ye de atıfta bulunan Özdemir (2011), finansal raporlamanın daha ihtiyaca uygun ve zamanlı finansal bilgi aracılığıyla bilgi asimetrisini azaltıp azaltmadığının tartışma konusu yapıldığını bildirmektedir.

Anlaşılabilirlik ise, finansal tablo bilgilerinin açık ve öz olarak sınıflandırılması, tanımlanması ve sunulmasının kullanıcıdaki yansımaları olarak nitelendirilebilir. Spiceland ve diğerleri (2011) anlaşılabilirliği özel kılının da kullanıcıların herhangi bir bilgi setini algı düzeylerine bağlı olarak değişen bir özellik olduğunu ifade etmektedir. Asıl olan, finansal tablolarda sunulan bilgilerin, bilgi kullanıcıları tarafından verilecek kararlarda yararlı olabilmesini sağlamaya elverişli ölçüde açıklanması ve o bilginin anlaşılabilir olmasının sağlanmasıdır. Ancak bazı ekonomik olaylar, doğası gereği karmaşık olduklarından, bunların basitleştirilmesi, daha açık ve öz bir hale getirilmesi mümkün olmaz. Kavramsal Çerçeve de “Bu tür olaylara ilişkin bilgilerin finansal raporların dışında bırakılması, raporlardaki bilgilerin daha kolay anlaşılmasını sağlayabilir.” ifadesi yer almaktadır. Görülmektedir ki, standartların tamamlayıcısı dolayısıyla setin bir parçası olan Kavramsal Çerçeve dahi, gerekliliği halinde bilinçli olarak, çeşitli finansal bilgilerin raporlamanın dışında tutulmasına izin vermektedir. Bu husus, fark edileceği gibi, temel niteliksel özelliklerden biri olan gerçeğe uygun sunum özelliğinin alt bileşenlerinden biri olan tamlik koşulunun bir istisnası gibidir. Fakat koşullu bir durum olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bilginin sağlayacağı toplam fayda, karmaşık olduğu düşünüldüğü için raporlama dışında bırakılan bilgi, finansal tabloları daha anlaşılabilir hale getirdiği için yükseliyor ise buna izin verilmektedir. Kaldı ki rapordan dışlanan bilgilerin finansal tablolarda yaratabileceği eksiklik nedeniyle yanıltıcı sonuçlar doğabileceğine vurgu yapılmaktadır.

Anlaşılabilirlik ile asimetri ilişkisinde üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta da Kavramsal Çerçeve de ifade edilen “finansal raporların, hiç bilgisi olmayan kişilerin finansal tabloları anlamasını sağlayacak ölçüde değil, işletme faaliyetleri ve ekonomik faaliyetler hakkında makul seviyede bilgisi olan, bilgileri dikkatle gözden geçiren ve analiz eden kullanıcılar için hazırlandığı” hususudur. Hatta bilgili ve dikkatli kullanıcıların bile bazen, karmaşık ekonomik olaylara ilişkin bilgileri anlamak için bir danışmandan yardım almalarının mümkün olduğuna vurgu yapılan

Kavramsal Çerçeveden hareketle, kullanıcıların muhtemel yetersizliklerinin de asimetri ile ilişkilendirilmemesi gerektiği sonucu çıkarılmaktadır.

Yukarıda yer verilen niteliksel özellikler, Standart Setinin bir parçası olan Kavramsal Çerçeve’de derli-toplu, sistematik ve ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Buna karşın TDMS’de bu özelliklerin ‘‘Muhasebenin Temel Kavramları’’ veya GKGMİ ile ilişkilendirilmek suretiyle işaret edilen özellikler olduğu görülmektedir. Bu yönüyle anlatılanların, içerik benzer olsa da yapısal olarak daha sistematik ve ayrıntılı olmayan düzeyde olduğu ifade edilebilir.

2.2.3. Ölçüm Esaslarındaki Farklılıklar

Ölçüm literatürde kimi kaynaklarda değerlendirme olarak da yer bulmaktadır. Bu iki kavramın temel farklılığı ölçümün standartlarda, değerlemenin ise vergi mevzuatında kullanılan kavramlar olmasıdır. Bu bağlamda tanımları da buna göre farklılaşmaktadır. Fakat her ikisinin de amacı, işletmenin finansal tablo unsurlarının kayda alınacakları ve finansal tablolarda gösterime tabi tutulacakları değerlerinin belirlenmesidir. Değerleme, vergi hukukunda, vergi matrahlarının belirlenmesi amacıyla ilgili iktisadi kıymetlerin değerini takdir ve tespit etmektir. Standartta ölçmenin amacı ise hem ilk kayda alma sırasında hem de hesap dönemi sonlarında (izleyen dönemlerde) finansal tablo kalemlerinin (unsurlarının) değerlerinin belirlenmesidir.

Ölçümün esasları, finansal raporlamanın çerçevesine göre değişmektedir. Nitekim ölçüm esasları ile ilgili olarak hem vergi mevzuatının (VUK’un) hem Ticaret Kanunu (TTK)’nun hem de finansal raporlama standartlarının getirdiği ya da birbirinden ayrıldığı pek çok nokta bulunmaktadır. VUK’ndaki ölçütler toplanacak vergiyi artırmaya dönük, dolayısıyla verginin tabanını belirlemeye yönelik ölçütler iken, TTK’daki ölçütlerin verginin tavanını belirlemeye yönelik ölçütler olduğu ifade edilebilir.

Eski TTK’da ise genel olarak değerlendirme ölçütleri; borsa rayıcı, itibari değer, maliyet değeri ve cari değer (piyasa değeri) olarak belirlenmiştir. TTK ise ölçütler konusunda bir belirleme yapmak yerine değerlendirme hükümlerinin uygun olarak yapılmasını hükme bağlamıştır. Standart setinin de UFRS’ye (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) uyumlu olacak şekilde Kamu Gözetimi ve Muhasebe Standartları Kurumunca yayımlanmasını yasal düzenleme altına almıştır (İstanbulmmo, t.y.).

TFRS Setinin Kavramsal Çerçeve bölümünde finansal tablolarda değişik derecelerde ve değişik bileşimlerde kullanılan birkaç farklı ölçüm esasından söz edilmektedir. Bu ölçüm esasları şunlardır:

a) Tarihi Maliyet: Varlıklar elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarları ile veya onlara karşılık verilen varlıkların gerçeğe uygun değerleri ile ölçümlenir. Borçlar borç karşılığında elde edilenin tutarı ile veya işletmenin normal faaliyetlerinden

kaynaklanan borçlarda, örneğin, gelir vergilerinde olduğu gibi, borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilir.

b) Cari Maliyet: Varlıklar aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için halihazırda gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilirler. Borçlar, yükümlülüğün kapatılması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir.

c) Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri): Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarıdır. Borçlar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir.

d) Bugünkü Değer: Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilirler. Borçlar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ileride ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir.

Burada üzerinde durulması gereken husus, ölçüm farklılıklarının bilgi asimetrisi üzerinde yol açtığı etkilenme olmalıdır. Tarihi maliyeti esas alan vergi tabanlı ölçümün daha çok muhasebe kayıtlarının objektifliğini önemsemesi, finansal tabloların gerçeğe uygun bir gösterim sergilemesi gerekliliğinden verdiği taviz şeklinde değerlendirilebilir. Şöyle ki, finansal tablo unsurlarının değerlemesinde varlığın hem ilk kayda alma sırasında hem de izleyen dönemlerde tarihi maliyet değerleri ile hareket edilen bu uygulamada, varlığın piyasa değerindeki değişimlere kayıtsız kalınmakta, bu değer raporlamada, şayet ilgili varlığın piyasa değeri maliyet değerinin altına düşmemişse dikkate alınmamaktadır. Bu durum ihtiyatlılık (muhafazakarlık) kavramının aşırılaştırılmış hali olarak değerlendirilebilir⁵. Oysa ihtiyatlılık makul (optimal) düzeyde olmalıdır ve raporlanan finansal tablo unsurlarının, raporlama tarihi itibarıyla gerçek değerlerini yansıtacak bir yordamla hareket edilmelidir. Fakat aşırı muhafazakarlık raporlama tarihinde finansal tablo unsurlarının gerçeğe uygun değerlerinin⁶ belirlenmesi yerine, kayıtlarda doğruluğu objektif belgelere dayandırılmış tarihi maliyetleri benimsemeyi tercih etmiştir.

⁵ Esasen objektiflik, varsayımsal olarak başlangıçta var olması gereken bir olgudur. Muhasebe ve finansal raporlama sürecinin her aşamasında etik davranmak esastır. Bu evrensel bir ilkedir. Kayıt aşamasında etik davranıp raporlama da davranmamak ile kayıt aşamasında davranmamak arasında bir fark yoktur. Öte yandan etik davranış, kişisel bir gerekliliktir. Bunun var olup olmadığını gözetlemek pek mümkün olmaz. Ancak sunulmuş finansal tabloların denetimi ile varsa ihlaller ortaya çıkarılmaya çalışılır ve gerekli yaptırımların tesis edilmesi ile caydırıcı bir yapı kazandırılır. Standart setinin mantık olarak yarattığı değişimden biri de budur. Tekdüzenin hakim olan bu paradigması yerine denetime dayalı bir işleyiş ortaya koyması standardı daha işlevsel hale getirmektedir.

⁶ Finansal tablo unsurlarının gerçek değerlerinin belirlenebilmesi için söz konusu unsur varlık ise elden çıkarılması, borç ise kapatılması gerekmektedir. Bu nedenle gerçek değer yerine, bu unsurların gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesi ve raporlamanın da bu değer ile yapılması mümkündür.

Peki hem kayıtlarda doğruluğu objektif belgelere dayandırılmış tarihi maliyetleri dikkate almak hem de finansal tablo unsurlarının, raporlama tarihi itibarıyla gerçek değerlerinin gösterimini en iyi sağlayacak ölçüde raporlama yapmak mümkün değil midir? Standart setinin getirdiği yeni paradigmalarda bu soruya cevap mahiyetindedir.

En basitinden her işletmenin maddi duran varlık sahibi olması gerekir ve işletmenin faaliyet alanına (sektöre) göre de maddi duran varlıkların tüm aktif içindeki ağırlığı da farklılık arz eder. Örneğin mamul üreten bir işletmede maddi duran varlığın ticaret yapan veya hizmet üreten bir işletmeye göre daha yoğun olması beklenir. Maddi duran varlıkları edinen işletmenin edinme tarihinde varlığın kendisi için edinme (maliyet) değeri varlığın aynı zamanda aktife alınan değeri olmaktadır. Hatta öyle ki, bu varlığın edinimi amacıyla katılan finansman giderlerinin dahi dönem gideri değil, varlığın maliyet unsuru olarak dikkate alınması gerekmektedir. Bu husus şayet varlık özellikli bir varlık ise standartta da izin verilen bir husus olsa da finansman faaliyetinin işletme ve yatırım faaliyetinden belirgin bir biçimde ayrıştırılması ve her bir faaliyetten doğan performansın ayrı olarak ele alınmasına özel önem atfeden standardın farklılaştığı önemli bir noktadır.

Maddi duran varlık özelinde önem arz eden bir diğer nokta da edinme değeri ile defterlerde yer alan ve kullanımına bağlı olarak meydana gelen aşınmalar yönüyle de amortisman tabii tutulan bu varlıkların, maliyet değerleri ile raporlama tarihinde ederleri arasında ilişki kurulmaması hususu da ulusal düzenlemelerin bir zafiyeti olarak görülebilir. Oysa standart bu konuda iki model sunmaktadır. Tekdüzendeki modele yakın olan maliyet modelinde dahi varlığın piyasa değeri dikkate alınmak suretiyle varsa oluşmuş değer düşüklüğü farkı, bunun için gerekli karşılığın ayrılması ve varlığın finansal tablolarda gerçekçi bir değerle yer alması sağlanmaktadır. Öte yandan oluşmuş değer artışı farkının da standart setine göre dikkate alınması ve bu farkın işletmenin performansı ile ilişkilendirilmesi esastır. Oysa TDMS, yalnızca varlıklardaki değer düşüklüğü farkını da sadece bazı varlık grupları için dikkate almaya izin vermekte, örneğin maddi duran varlıklardaki değer düşüklüğü için doğrudan bir muhasebe işlemi yapılmasına izin vermemektedir.

Benzer şekilde varlıkların ediniminde finansman giderleri, varlığın maliyetine dahil edilememekte, dönem gideri olarak dikkate alınırken, varlıklarda meydana gelen aşınmanın dikkate alındığı amortisman uygulamasında kullanım miktarını esas alan yöntem de başvurulabilmektedir. Bu gibi çok sayıda örnek verilebilir ve her bir örnekte varlığın veya yükümlülüğün ilk defa kayda alınmasında ve izleyen dönemlerdeki değerlemelerinde ölçmeye dayalı farklılıklar söz konusu olmaktadır. TFRS setinin ölçüm (değerleme) konusunda getirdiği paradigmalardan, eski paradigmalara kıyasla, finansal tabloların raporlama tarihi itibarıyla, raporlayan işletmenin gerçek durumunu daha iyi yansıtan finansal tablolar sağlaması kullanıcılar açısından da daha güçlü (nitelikli) finansal bilgilerin

sağlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla TFRS setindeki ölçüm esaslarının enformasyon asimetrisini azaltan bir etki sağladığı ifade edilebilir.

Literatürde finansal raporlama standartlarının daha güçlü finansal bilgi sağlayacağı yönündeki beklentilere yer veren çalışmaların yanı sıra bu hususu test eden çalışmalara da rastlanmaktadır. Iatridis (2010) ise, işletmelerin finansal olarak değerlendirilmesinde UFRS'ye uyumun etkisini ele aldığı çalışma sonucunda UFRS'ye uyumun işletmenin finansal performansını ve pozisyonunu olumlu etkilediğini ifade etmektedir. Barth ve diğerleri (2008), UFRS öncesi ve sonrası muhasebe kalitesi farkları ile standartlaşmanın muhasebe kalitesine etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada UFRS'ye uyum sağlayan işletmelerin muhasebe kalitesinde önemli bir gelişme olduğu ortaya konuşmuştur. Bhattacharjee ve Hossain (2010), finansal raporlamanın kalitesinin, muhasebe kalitesini etkileyen faktörlere bağlı olduğunu ifade etmekte ve UFRS'ye uyumun muhasebe kalitesinde etkili olduğunu dile getirmektedir. Özdemir (2011) de, Türkiye'deki halka açık işletmeler yönüyle UFRS'ye geçişin işletme dışı finansal (muhasebe) bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına daha uygun finansal bilgi sağlayıp sağlamadığını incelemiştir. Yaptığı ampirik incelemede UFRS esaslı finansal tablo bilgilerinin, piyasa değerini esas alarak verilecek kararlar yönüyle ulusal GKGMİ'ye göre raporlanan finansal tablo bilgilerine kıyasla daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar ve bulguları da göstermektedir ki, finansal raporlama standartları, bilgi kullanıcıları için daha ihtiyaca uygun, işletmenin gerçek durumunu daha iyi temsil eden ve nihayetinde kullanıcılar yönüyle daha karşılaştırılabilir, daha zamanlı, daha doğrulanabilir ve daha anlaşılır bir raporlama ortamı sağlamaktadır.

2.2.4. Dipnotlar Ve Açıklayıcı Notlar Olarak Yer Verilmesi Gereken Hususlar

TFRS setinin getirdiği önemli değişikliklerden biri de dipnotlar ve açıklayıcı notların artan işlevidir. Dipnot ve açıklayıcı notların enformasyon asimetrisi konusunda etkileri finansal tabloların topyekün olarak TFRS setine uygun olma zorunluluğu ile dipnotlardaki genişleme ve içerik olarak yer verilmesi gereken hususların önceden hazır bir format haline getirilmek yerine ayrıntılı ilkelere bağlanmış olması ile ilgili olarak ele alınmalıdır.

a. Raporların topyekün olarak TFRS setine uygun olma zorunluluğu

TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu standardında, özellikle altı çizilen husus, finansal tablo setinin standart setine uygun olarak hazırlandığı yönünde raporlayan işletmenin bir deklarasyonda bulunması gerekliliğidir. Buna göre raporlanmış finansal tablo setinin standart setine uygunluğundan söz edebilmek, her şeyden önce dipnotlarda bu uyumun varlığını beyan etmeyi gerektirmektedir. Buradaki gayenin, raporlanmış finansal tablolardan doğacak sorumlulukların da işletme yönetimi tarafından üstlenilmesinin önünü açmak olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle bu uyumu

deklare etmiş bir işletme yönetiminin, finansal raporlarında buna rağmen çeşitli hatalar ve hileler tespit edilmesi halinde, söz konusu işletme yönetiminin sorumluluktan kaçınması söz konusu olamayacaktır.

b. Dipnotlardaki genişleme ve içerik olarak yer verilmesi gerekenlerin belirlenmiş olması

Finansal raporlama standartları setinde neredeyse tüm standartların hangi açıklamaların yapılması gerektiğine dair bir bölümü yer almaktadır. Raporlayan işletmeler, bu standartları uygulamak durumunda olduklarında, sadece finansal tablo kalemlerini bu standartlara göre ölçüp raporlamak ile kalmazlar aynı zamanda bu kalemlerin gerektirdiği dipnotları ve özel açıklamaları da finansal tabloların ekinde sunarlar.

Önceki (ulusal) düzenlemelerden farklı olarak, finansal raporlama standartları, nelerin özellikle açıklanması gerektiği hususundaki asgari ilkeleri de belirlemekte, dolayısıyla zorunlu bir şeffaflık (kamuyu aydınlatma) teşkil olunmaktadır. Kaldı ki raporlayan işletmelerin geçmişte olduğu gibi, standart setini uygulaması durumunda da gönüllü olarak daha fazla bilgiyi üçüncü kişilerle paylaşması mümkündür. Fakat sadece asgari (zorunlu) açıklanması gereken finansal bilgi bağlamında bakıldığında dahi, finansal raporlama standartlarının çok daha kapsamlı, nitelikli ve işe yarar bilgiyi gerektirdiği görünen bir realitedir.

Dipnottaki genişleme ve gelişmeye dair bir örnek verilecek olursa; TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardının 73-79. Paragraflarında nelerin açıklanmasına gerektiğine yer verilmektedir. Bunlardan 73-75. Paragraflar arasında kalan ilkeler, TMS 16 kapsamında açıklanması gereken hususlara yönelik iken, 76-79. Paragraflar arasında kalan ilkeler ise TMS 8, TFRS 13, TMS 36 ve TFRS 5 de yer alan ilkeler çerçevesinde açıklama yapılması gereken ilkelere atıf yapmaktadır.

73. Paragrafta açıklanması gereken hususlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a. Brüt defter değerinin belirlenmesine ilişkin ölçüm esasları;
- b. Kullanılan amortisman yöntemleri;
- c. Faydalı ömürler veya kullanılan amortisman oranları;
- d. Dönem başı ve sonundaki brüt defter değeri ile birikmiş amortisman tutarı (birikmiş değer düşüklüğü zararlarıyla birlikte),
- e. Defter değerinin dönem başı ve sonundaki, aşağıdaki maddeleri gösteren mutabakatı:
 - i) Girişler;
 - ii) TFRS 5 uyarınca satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırılan veya satış amaçlı elde tutulan varlık olarak elden çıkarılacak bir gruba dahil edilenler ve diğer çıkışlar;
 - iii) İşletme birleşmeleri yoluyla iktisap edilenler;
 - iv) Paragraf 31, 39 ve 40 doğrultusunda yapılan yeniden değerlemelerden doğan artış ve azalışlar ile TMS 36 uyarınca diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen veya iptal edilen değer düşüklüğü zararları;
 - v) TMS 36 uyarınca gelir tablosu ile ilişkilendirilen değer düşüklüğü zararları;
 - vi) TMS 36 uyarınca gelir tablosu ile ilişkilendirilen iptal edilmiş değer düşüklüğü zararları;
 - vii) Amortisman;
 - viii) Yurtdışındaki işletmenin, raporlayan işletmenin finansal tablolarında kullanılan para birimine çevrilmesi dahil olmak üzere; finansal tabloların geçerli para biriminden finansal tablolarında kullanılan para birimine çevrilmesinden doğan net kur farkları ve
 - ix) Diğer değişiklikler.

74. Paragrafta da finansal tablolarda ayrıca açıklanması istenen hususlar sıralanmıştır.

- a. Borçlar için teminat olarak gösterilen maddi duran varlıklar ve maddi duran varlıklar üzerindeki rehin ve ipotekler ile tutarları;
- b. Maddi duran varlığın inşası sırasında katılan ve defter değerine dahil edilen harcamaların tutarı;
- c. Maddi duran varlıkları edinmek için yapılan sözleşmeye bağlanmış taahhütler ve
- d. Kapsamlı gelir tablosu üzerinde ayrı olarak raporlanmamışsa, değeri düşen, kaybolan veya elden çıkarılan maddi duran varlık kalemleri için üçüncü şahıslar tarafından tazmin edilen ve gelir tablosu ile ilişkilendirilmiş olan tutarlardır.

75. Paragrafta yer verilen ve kamuya açıklanması istenen hususlar ise şunlardır:

- a. Dönem boyunca gelir tablosunda veya diğer varlıkların elde etme maliyetlerinin bir parçası olarak muhasebeleştirilen amortisman tutarı ve
- b. Dönem sonundaki birikmiş amortisman tutarı.

TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı uyarınca yapılması gereken ve Standardın 73, 74 ve 75. Maddelerinde yer verilen hususlara dair THY'nin 2018 yılı finansal raporunda yer verdiği açıklama örneği de aşağıdaki gibidir:

TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI VE BAĞLI ORTAKLIKLARI
31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait
Konsolide Finansal Tablolara İlişkin Dipnotlar
(Tutarlar, aksi belirtilmedikçe, Milyon Türk Lirası (TL) olarak gösterilmiştir.)

2. FİNANSAL TABLOLARIN SUNUMUNA İLİŞKİN ESASLAR (devamı)

2.4 Önemli Muhasebe Politikalarının Özeti (devamı)

2.4.3 Maddi Duran Varlıklar

Maddi duran varlıklar, maliyet değerlerinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklükleri düşüldükten sonraki tutar üzerinden gösterilirler.

İnşa edilme aşamasındaki varlıklar, maliyet değerlerinden gösterilirler. Maliyete yasal harçlar da dahil edilir. Kullanıma ve satışa hazır hale getirilmesi önemli ölçüde zaman isteyen varlıklar söz konusu olduğunda borçlanma maliyetleri aktifleştirilir. Bu tür varlıklar, diğer sabit varlıklar için kullanılan amortisman yönteminde olduğu gibi, kullanıma hazır olduklarında amortisman tabi tutulurlar.

Arazi ve yapılmakta olan yatırımlar dışında, maddi duran varlıkların maliyet tutarları, beklenen faydalı ömürlerine göre doğrusal amortisman yöntemi kullanılarak amortisman tabi tutulur. Beklenen faydalı ömür, kalıntı değer ve amortisman yöntemi, tahminlerde ortaya çıkan değişikliklerin olası etkileri için her yıl gözden geçirilir ve tahminlerde bir değişiklik varsa ileriye dönük olarak muhasebeleştirilir.

TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI VE BAĞLI ORTAKLIKLARI
31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait
Konsolide Finansal Tablolara İlişkin Dipnotlar
(Tutarlar, aksi belirtilmedikçe, Milyon Türk Lirası (TL) olarak gösterilmiştir.)

2. FİNANSAL TABLOLARIN SUNUMUNA İLİŞKİN ESASLAR (devamı)

2.4 Önemli Muhasebe Politikalarının Özeti (devamı)

2.4.3 Maddi Duran Varlıklar (devamı)

Grup, doğrudan satın almayla veya finansal kiralama ile edinilen uçaklarının maliyetlerini uçak gövdesinin ve motorlarının yapılacak büyük bakımlar sırasında yenilenecek olan önemli kısımlarını dikkate alarak gövde, gövde büyük bakım, motor ve motor büyük bakım olacak şekilde parçalara ayırmaktadır. Gövde büyük bakım ve motor büyük bakım parçaları bir sonraki bakıma kadar olan süre veya uçağın kalan ömrünün düşük olanı üzerinden amortismanına tabi tutulmaktadır. Takip eden büyük gövde ve motor bakımları da gerçekleştiğinde aktifleştirilerek, bir sonraki bakıma kadar olan süre veya uçağın kalan ömrünün kısa olanı üzerinden amortismanına tabi tutulmaktadır.

Maddi duran varlıkların elden çıkarılması ya da bir maddi duran varlığın hizmetten alınması sonucu oluşan kazanç veya kayıp satış hasılatı ile varlığın defter değeri arasındaki fark olarak belirlenir ve kar veya zarara dahil edilir.

Maddi varlıkların faydalı ömürleri ve kalıntı değerleri aşağıda belirtilmiştir:

	<u>Faydalı Ömür (yıl)</u>	<u>Kalıntı değer</u>
- Binalar	25 ve 50	-
- Uçak gövde ve motorları	25	%10
- Kargo uçakları gövde ve motorları	25	% 10
- Gövde büyük bakım	6	-
- Motor büyük bakım	3-8	-
- Yedek motor büyük bakım	3-13	-
- Komponentler	7	-
- Tamir edilebilen yedek parçalar	3 ve 7	-
- Simülatörler	25	%10
- Makina ve ekipmanlar	3-15	-
- Döşeme ve demirbaşlar	3-15	-
- Taşıtlar	4-7	-
- Diğer maddi varlıklar	4-15	-
- Özel maliyetler	Kira süresi /5 yıl	-

TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI VE BAĞLI ORTAKLIKLARI
31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait
Konsolide Finansal Tablolara İlişkin Dipnotlar
 (Tutarlar, aksi belirtilmedikçe, Milyon Türk Lirası (TL) olarak gösterilmiştir.)

15. MADDİ DURAN VARLIKLAR

	Yerüstü Düzenlemeleri ve Binalar	Teknik Ekipman, Simülator ve Taşıtlar	Diğer Ekipmanlar ve Demirbaşlar	Uçaklar	Yedek Motorlar	Komponent ve Tamir Edilebilir Yedek Parçalar	Özel Maliyetler	Yapılmakta Olan Yatırımlar	Toplam
Maliyet									
Açılış Bakiyesi: 1 Ocak 2018	840	1.418	704	61.849	2.446	2.079	1.961	1.260	72.557
Çevrim farkı	366	582	290	24.887	1.004	834	779	663	29.405
İlaveleler	307	325	144	5.818	417	628	75	2.109	9.823
Yatırımdan transferler (*)	84	4	-	49	38	-	69	(256)	(12)
Çıkışlar	(1)	(72)	(14)	(583)	(23)	(472)	(90)	-	(1.255)
Kapanış bakiyesi: 31 Aralık 2018	1.596	2.257	1.124	92.020	3.882	3.069	2.794	3.776	110.518
Birikmiş Amortisman									
Açılış Bakiyesi: 1 Ocak 2018	293	772	497	19.381	850	1.076	648	-	23.517
Çevrim farkı	121	318	203	7.949	353	435	268	-	9.647
Cari dönem amortismanı	54	171	109	3.952	224	457	232	-	5.199
Çıkışlar	-	(24)	(13)	(583)	(23)	(332)	(89)	-	(1.064)
Kapanış bakiyesi: 31 Aralık 2018	468	1.237	796	30.699	1.404	1.636	1.059	-	37.299
Net defter değeri: 31 Aralık 2018	1.128	1.020	328	61.321	2.478	1.433	1.735	3.776	73.219
Net defter değeri: 31 Aralık 2017	547	646	207	42.468	1.596	1.003	1.313	1.260	49.040

(*) 12 TL değerindeki yapılmakta olan yatırımlar, maddi olmayan duran varlıklara transfer edilmiştir.

Grup'un 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla finansal kiralama yoluyla edindiği uçak ve yedek motorların net defter değeri 57.302 TL'dir (31 Aralık 2017: 40.835 TL)

Cari dönemde 5.254 TL (31 Aralık 2017: 3.893 TL) amortisman ve itfa payı giderinin 5.017 TL'si satışların maliyeti (31 Aralık 2017: 3.687 TL), 207 TL'si genel yönetim gideri (31 Aralık 2017: 185 TL), 30 TL'si pazarlama, satış ve dağıtım giderleri (31 Aralık 2017: 21 TL) içerisinde yer almaktadır.

Öte yandan TDMS'de ise, Maddi Duran Varlık hesap grubu için yapılması istenilen tüm açıklamalara bakıldığında ise aşağıdaki hususların açıklanması gerektiği görülmektedir.

A) **Bilanço Dipnotlarında:**

a. **Aktif değerlerin toplam sigorta tutarı** : TL

b. **Cari dönemdeki maddi duran varlık hareketleri** : TL

i) Satın alınan, imal veya inşa edilen maddi duran varlıkların maliyetleri : TL

ii) Elden çıkarılan veya hurdaya ayrılan maddi duran varlıkların maliyeti : TL

iii) Cari dönemde ortaya çıkan yeniden değerlendirme artışları : TL

- Varlık maliyetlerinde (+) : TL

- Birikmiş amortismanlarda (-) : TL

B) **Gelir Tablosu Dipnotlarında:**

a. **Dönemin tüm amortisman giderleri ile itfa ve tükenme payları** : TL

i) Amortisman giderleri : TL

- Normal amortisman giderleri : TL

- Enflasyon düzeltmesinden doğan amortisman giderleri : TL

ii) İtfa ve tükenme payları : TL

b. **Dönemin tüm finansman giderleri** : TL

i) Üretim maliyetine verilenler : TL

ii) Sabit varlıkların maliyetine verilenler : TL

iii) Doğrudan gider yazılanlar : TL

c. **Amortisman hesaplama yöntemleriyle bu yöntemlerde yapılan değişikliklerin dönemin amortisman giderlerinde meydana getirdiği artış (+) veya azalış (-)** : TL

Burada dikkat edilmesi gereken husus; TDMS’de dipnotların önceden belirlenmiş bir içeriğe sahip olduğu, raporlayan işletmenin eğer varsa maddi duran varlıkları, ilişkili olan bu dipnotları **tutar olarak doldurması** gerektiğidir.

Oysa TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardına göre, raporlayan işletmenin dipnotlarında açıklaması gereken hususlar çok daha ayrıntılı olup, sadece tutardan ibaret değildir. Burada raporlayan işletme, maddi duran varlıklarla ilgili olarak, ölçüm esaslarından muhasebe politikaları ve tahminlerine kadar birçok konuda açıklama yapmakla mükelleftir. Kaldı ki burada açıklanması gerekenler 73-75. Paragraflarda açıklanması istenilen hususlardır. İzleyen paragraflarda istenilen açıklamalar da dikkate alındığında, standart setinin, sadece maddi duran varlıklar örneğinde dahi, çok daha gelişmiş ve geniş bir açıklama gerektirdiği görülmektedir.

Standart Seti’nde, finansal tablolara ek olarak raporda yer verilmesi gereken açıklamaların bu denli geniş ve gelişmiş olması, Finansal Raporlama Standartları’nın enformasyon asimetrisini azaltıcı etkisi olarak değerlendirilebilir. Zira TDMS’de önceden belirlenmiş matbu dipnotların yalnızca tutarlarının işlendiği dikkate alındığında, Standart Setine kıyasla çok daha sınırlı bilginin sunulduğu görülmektedir.

3. SONUÇ

Enformasyon asimetrisi ya da bilgi kullanıcıları açısından bilgi asimetrisi, bütünüyle ortadan kaldırılması mümkün olmayan bir işletmecilik sorunudur. İşletmeye dair bilgilerin paylaşıldığı finansal raporların da enformasyon asimetrisi içermesi kaçınılmazdır. TDMS’ye göre hazırlanmış finansal tablolara kıyasla Standart Setine göre hazırlanmış finansal tabloların enformasyon asimetrisi bakımından daha iyi durumda olması beklenir. Literatürde bunu destekleyen çok sayıda görüş ve araştırmaya da rastlamak mümkündür. Bu çalışmada da finansal raporlama standartlarının bilgi asimetrisini azaltıcı rolü, TDMS ile kıyas yapmak suretiyle teorik çerçevede ele alınmıştır. Buna göre Standart Setinde TDMS’den farklı olarak finansal tabloların neler olması gerektiği ve finansal tabloların nasıl olması gerektiği yönünde iki grupta ele alınan faktörler bağlamında değerlendirme yapılmıştır.

Finansal tabloların neler olması gerektiği noktasında, raporlanması gereken finansal tabloların nasıl bir sınıflandırmaya tabi tutulduğu, finansal tabloların isimlerinde meydana gelen değişiklikler ve dipnotlar ile açıklayıcı notların finansal tablolar ile olan bağlantısı düzeyinde karşılaştırmalar yapılmıştır.

Finansal tabloların nasıl olması gerektiği noktasında ise, finansal tablo formatlarındaki farklılıklar, finansal tabloların taşınması gereken niteliksel koşullar, ölçüm esaslarındaki farklılıklar, dipnotlar ve açıklayıcı notlar yönüyle karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tüm karşılaştırmalar neticesinde; Standart Setinin, TDMS'ye göre çok daha ayrıntılı ve sistematik olmasının ötesinde sunulan finansal bilginin niteliksel özellikleri, dolayısıyla raporlanan finansal tabloların kalitesi bakımından da daha güçlü olduğu, bu suretle standart setine göre raporlanan finansal bilginin kullanıcılar arasındaki bilgi asimetrisini doğası gereği azaltacağı, başarımının da standart setini uygulama becerisindeki artış ile yükseleceği ifade edilebilir.

Çalışma kapsamında teorik bir kıyaslama ile konu irdelenmiştir. Standart setine göre gerçekleştirilen raporlama ve kamuyu aydınlatma düzeyinin, TDMS'ye kıyasla bilgi asimetrisi yönüyle gerçekleştirdiği etki sonraki çalışmaların konusu olarak ampirik olarak da incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Barth, M. E., W. Landsman ve M. H. Lang. 2008. "International Accounting Standards and Accounting Quality", *Journal of Accounting Research*, 46 (3).
- Bhattacharjee, S. ve S. Hossain. 2010. "Determinants of Financial Reporting Outcomes Following IFRS Adoption-Implications for Bangladesh", *The Bangladesh Accountant*, January – March.
- Çelik, O. 2003. "Muhasebe Kuramı ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgilerinin Niteliği", <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/2003/muhasebe.pdf>.
- Frankel, R.. ve X. Li. 2004. "Characteristics of a Firm's Information Environment and the Information Asymmetry Between Insiders and Outsiders", *Journal of Accounting and Economics*, 37 (2).
- Iatridis, G. 2010. "IFRS Adoption and Financial Statement Effect: the UK Case", *International Research Journal of Finance and Economics*, 38.
- Özdemir, F. S. 2011. *Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama*, Yayınlanmış Doktora Tezi, İktisadi Araştırmalar Vakfı Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İstanbul.
- Özdemir, F. S. 2013. "Finansal Bilginin Kapsamı ve Finansal Bilgi Türlerinin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 15 (4).
- Plumlee, M. 2010. *International Financial Reporting Standards*, Prentice Hall, New Jersey.

Spiceland, J. D., J. F. Sepe ve M.W. Nelsen. 2011. *Intermediate Accounting*, (6. Baskı), Mcgraw-Hill Higher Education, New York.

Yeniçeri, Ö. ve M. İnce. 2005. *Bilgi Yönetim Stratejileri ve Girişimcilik, IQ Kültür Sanat Yayıncılık*, İstanbul.